

จากการที่ประเทศไทยประสบภัยน้ำท่วม ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงงานการ
ดำรงชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้อย่างไม่มี
ขีดจำกัดตามที่จะเป็นพื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลอง เพื่อนำมาพัฒนาสร้างความเจริญให้ตนเอง
และประเทศชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสียดุลธรรมชาติ เกิดภาวะมลพิษต่าง ๆ
ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกปี ก่อให้เกิดความแปรปรวนของบรรยากาศ เช่น เกิดความแห้งแล้ง
พายุรุนแรง และเกิดฝนตกน้ำท่วมหนักถึงหนักมากทุกปี สร้างความเสียหายแก่ชีวิตทรัพย์สิน และ
ความเดือดร้อนทุกข์ยากแก่ประชาชนเป็นจำนวนมากเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแปรปรวน
ของบรรยากาศดังกล่าวก่อให้เกิดอุทกภัยอย่างหนัก เป็นบริเวณกว้างทั่วทั้งประเทศในปี 2538

อุทกภัยที่เกิดขึ้นในปี 2538 เป็นภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน
ของประชาชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากระยะเวลาของการเกิดอุทกภัยส่งผลยาวนาน ตั้งแต่
ปลายเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2538 มีประชาชนได้รับความเดือดร้อนเกือบประมาณ 6 ล้านคน
และทำความเสียหายให้แก่สิ่งสาธารณประโยชน์ ชีวิต ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยง พืชผลทางการเกษตร
ของประชาชนเป็นอย่างมาก มีมูลค่าความเสียหายกว่าหมื่นล้านบาทเศษ หน่วยราชการทุกหน่วย
องค์การกุศล มูลนิธิ ประชาชนทั่วไป ได้ให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยอย่างต่อเนื่องยาวนาน
ภายใต้การสนับสนุน กำกับ ดูแล และส่งเสริมการช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม
เนื่องจากผู้ประสบอุทกภัยมีจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ของประเทศ จึงทำให้การช่วยเหลือ
มีอุปสรรคและอุปสรรคต่าง ๆ อยู่เป็นอันมาก กอปรกับประชาชนบางกลุ่มบางพวกที่ถูกน้ำท่วมอยู่
เป็นเวลานาน เกิดภาวะกดดันจิตใจทำให้เกิดกระแสวิกฤตทางอารมณ์ ภาวะดังเคยี้ด ก่อให้เกิด
การเรียกร้องขอความช่วยเหลือต่าง ๆ นา ๆ แม้ว่าความช่วยเหลือจะผ่านมาด้วยดีแต่ก็สร้างความ
ปวดร้าวแสบเร็นนาให้แก่ผู้ปฏิบัติงานให้การช่วยเหลือทุกฝ่าย

การช่วยเหลืออุทกภัยในภาวะดังกล่าวข้างต้น จึงน่าจะเป็นเหตุการณ์ที่ควรจะศึกษา
จดจำ แล้วมาวิเคราะห์ขั้นตอนการดำเนินงานช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในภาวะปัจจุบัน และใน
อนาคต ว่าควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรในส่วนไหน และเพื่อการศึกษาของผู้ที่จะมีหน้าที่
ดำเนินงานรับผิดชอบต่อไปด้วย จึงเป็นเหตุผลและสาเหตุที่มาของเรื่อง "อุทกภัยกับการประสาน
การช่วยเหลือในปี 2538"

บทคัดย่อ

น้ำแข็งและพายุทอร์นาโดที่มีชีวิตในโลกนี้ หากขาดน้ำหรือมีน้ำไม่เพียงพอ ก็会产生อันตรายต่อมวลมนุษย์ที่เราเรียกว่า "อุทกภัย" น้ำที่อยู่บนพื้นโลกนี้เกิดจากฝน และฝนก็คือปรากฏการณ์ปกติทางธรรมชาติหมุนเวียนกันเป็นประจำ สำหรับประเทศไทยนั้นมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูร้อน และฤดูหนาว ในช่วงที่จะย่างเข้าฤดูฝนในปีหนึ่ง ๆ จะมีพายุไต้ฝุ่นหรือความกดอากาศต่ำพัดผ่านประเทศไทยมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับสภาวะอากาศของแต่ละปี จากการที่มีประชากรเพิ่มทำให้เกิดภาวะการขาดดุลย์ทางธรรมชาติ พื้นดินไม่สามารถสกัดกั้นหรือซึมซับน้ำได้หมด เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายเมื่อฝนตกมากก็จะเกิดน้ำไหลหลากเอ่อท่วมพื้นที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง และพื้นที่ราบลุ่มโดยทั่วไป จึงทำให้เกิดอุทกภัยหนักเบาในแต่ละปี

ในปี 2538 เป็นปีที่เกิดพายุไต้ฝุ่นพัดผ่านขวกกับร่องความกดอากาศต่ำพัดผ่านเข้ามาอีก จึงทำให้เกิดฝนตกหนักมากแผ่เป็นบริเวณกว้างทั่วทุกภาคของประเทศ สภาวะเช่นนี้จึงทำให้เกิดอุทกภัยทั่วประเทศใน 73 จังหวัด สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิต ทรัพย์สินของประเทศและช่องประชาชนเป็นอันมาก เช่น คนเสียชีวิต 440 คน บ้านเรือนเสียหาย 13,000 หลัง พื้นที่ทางการเกษตรเสียหายประมาณ 9 ล้านไร่ สิ่งสาธารณประโยชน์ ถนน สะพาน เหมืองฝาย เสียหายเป็นจำนวนมาก ราษฎรได้รับความเดือดร้อน 1.5 ล้านครอบครัว ประมาณ 6 ล้านคนเศษ รวมมูลค่าความเสียหายทั้งสิ้นประมาณกว่าหมื่นล้านบาท

อุทกภัยที่จะเกิดขึ้นแต่ละปีนั้น ได้มีการศึกษาพยากรณ์ล่วงหน้าว่าปีใดจะเกิดอุทกภัยรุนแรงมากน้อยเพียงใด จึงได้มีการเตรียมการป้องกันหรือลดหรือหลีกเลี่ยงอันตรายจากอุทกภัยไว้ โดยถือหลักการการเตรียมการตามพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 ซึ่งมีส่วนราชการ กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการ แจ้งให้หน่วยราชการแต่ละหน่วยที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบรับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย กำหนดแผนไว้พร้อม รวมทั้งการทำงานให้ประสานงานกันด้วย

สำหรับในส่วนการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทกภัยปี 2538 โดยมีกรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานหลักก็ได้มีการเตรียมการช่วยเหลือทั้งด้านบริหาร ด้านงบประมาณ และด้านการประสานงานการช่วยเหลือกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและองค์การกุศลเอกชน โดยจัดตั้งแผนการประสานการช่วยเหลือไว้ ซึ่งมีองค์การกุศลเอกชนเข้าร่วมปฏิบัติตามแผนทั้งสิ้น 13 องค์กร นอกจากนี้ ด้านเงินและงบประมาณ กระทรวงการคลัง

และสำนักงานงบประมาณก็ได้ให้อำนาจแต่ละส่วนราชการสามารถยืมเงินหรือรองไปดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในการฝึกเงินได้ก่อน อาทิเช่น กรมประชาสงเคราะห์ ส่วนกลางไม่เกิน 10 ล้านบาท ส่วนจังหวัดไม่เกิน 3 ล้านบาท เป็นต้น นอกจากนี้ หากมีความจำเป็นก็สามารถขอใช้เงินงบกลางได้อีกด้วย

อุทกภัยที่เกิดขึ้นในปี 2538 กรมประชาสงเคราะห์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามแผนดังกล่าว โดยให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยในขณะน้ำกำลังท่วมและหลังน้ำลดหรือการช่วยฟื้นฟูทั้งสิ้น เป็นเงิน 484 ล้านบาทเศษ โดยเฉพาะการช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้ให้การช่วยเหลือเป็นการพิเศษเพื่อลดภาวะวิกฤตและความกดดันทางด้านจิตใจ เป็นเงินค่าปรับรูปที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 2,000.- บาท จำนวน 120,105 ครอบครัว เป็นเงิน 240,200,000.- บาท รวมเป็นเงินที่ช่วยเหลือทั้งสิ้น 724 ล้านบาทเศษ

ผลจากอุทกภัยปี 2538 แม้ว่าการช่วยเหลือจะผ่านไปด้วยดีจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่ามิใช่ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่แทบทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการบริหาร ปัญหาด้านกฎหมาย ระเบียบหลักเกณฑ์ ปัญหาด้านเงินงบประมาณ ปัญหาขาดเครื่องมืออุปกรณ์ การช่วยเหลือ ปัญหาด้านการบริหารทั้งทางข้าราชการประจำ และการเมือง และที่สำคัญคือ ปัญหาความไม่รู้น่าเชื่อถือของประชาชนผู้ประสบภัยเอง ทั้งนี้ เนื่องมาจากขาดการประชาสัมพันธ์เหล่านี้เป็นแนวทางและก่อให้เกิดข้อมูล และวิเคราะห์เพื่อกำหนดวิธีการในการเตรียมการประสานการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นในลักษณะนี้ต่อไปอีก ทั้งนี้เพื่อให้การสงเคราะห์ผู้ประสบอุทกภัยหรือภัยอื่นได้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนอันจะเป็นภาพพจน์ที่ดีของทางราชการและรัฐบาลในโอกาสต่อไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทที่ 1	
1. บทนำ	1
2. สภาพปัญหา	3
3. วัตถุประสงค์	7
4. ขอบเขตการศึกษา	7
5. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิดจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอุทกภัย	9
1. ความหมายของคำว่าอุทกภัย	9
2. สาเหตุของการเกิดอุทกภัย	9
3. ทฤษฎีการหาค่าปริมาณน้ำ	11
บทที่ 3 การเตรียมการป้องกันและช่วยเหลือก่อนเกิดอุทกภัยปี 2538	13
- การเตรียมการป้องกันด้านสาธารณูปโภค	13
- การเตรียมการป้องกันด้านบริหาร	14
- การเตรียมการด้านการเงินและงบประมาณ	17
บทที่ 4 บทบาทและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในการป้องกันและช่วยเหลือ	19
1. ด้านการเกษตร	19
2. ด้านประมง	19
3. ด้านผู้ลี้ภัย	20
4. ด้านประชาสัมพันธ์	21
5. ด้านการสมัครพรรคพวก	25
บทที่ 5 อุทกภัยปี 2538 กับการประสาน	27
1. สถานการณ์อุทกภัยปี 2538	27
2. การประสานการช่วยเหลืออุทกภัย	29

	หน้า
ก. การแจ้งข่าวการเกิดภัย	30
ข. การประสานการช่วยเหลือ	31
1. ส่วนกลาง	31
2. ในส่วนภูมิภาค	33
3. ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	34
บทที่ 6 การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยปี 2538	38
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	38
- กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	39
ก. ขณะเกิดภัย	40
ข. ภัยสงบหรือระงับฉุกเฉิน	41
ค. ระยะเวลาฟื้นฟูบูรณะ	42
ง. การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยใน 72 จังหวัด	43
จ. การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	44
ฉ. การมีส่วนร่วมของประชาชน	45
ช. การสนับสนุนการช่วยเหลือ	45
- มาตรการและหลักเกณฑ์ในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหลังน้ำลด (ระยะฟื้นฟู) ของหน่วยงานต่าง ๆ	48
ก. ด้านแจ้งสาธารณประโยชน์	48
ข. ด้านที่อยู่อาศัยและธุรกิจร้านค้าย่อย	49
ค. ด้านผลิตผลทางการเกษตร	50
ง. ด้านส่งเคราะห์ผู้ประสบภัย	53
จ. ด้านอุตสาหกรรม	54
บทที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคการประสานและการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย	56
1. ปัญหาทางกฎหมาย ระเบียบ และหลักเกณฑ์	56
2. ปัญหาการเงินและงบประมาณ	57
3. ปัญหาด้านการบริหาร	58

	หน้า
4. มาตรการประสานงาน	59
5. ปัญหาขาดเครื่องมืออุปกรณ์	60
6. ปัญหาการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน	61
บทที่ 8 บทวิเคราะห์และ เสนอแนะ	63
- การวิเคราะห์ด้าน เรื่องเตรียมการป้องกันและลดอันตรายจากอุทกภัย	63
- วิเคราะห์ด้าน เรื่องการเงินและงบประมาณการช่วยเหลือผู้ประสบภัย	64
- วิเคราะห์ด้าน เรื่องระเบียบและหลักเกณฑ์อัตราความช่วยเหลือ	65
- วิเคราะห์ด้าน เรื่องเกี่ยวกับการประสานงานป้องกันและการให้การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย	65
- นักการเมืองกับการเข้ามาเกี่ยวข้องกับแผนป้องกันและบรรเทาภัย	66
- รหัสเอกชนรับบริจาคเงินการอ้างเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมเจ้าหน้าที	67
- วิเคราะห์เกี่ยวกับประชาชนผู้ประสบอุทกภัย	68
บรรณานุกรม	71